JONAS LARSSON

Doping och idrottens natur

Idrotten har en mycket stark ställning i dagens samhälle. Under de stora idrottsevenemangen riktas hela världens strålkastarljus mot de idrottsarenor där oändligt välskulpterade atleter gör upp om medaljer, ära och sponsorkontrakt.

Den ökade kommersialiseringen av idrotten har fått många idrottsälskare att skaka på huvudet och kräva en återgång till gamla hederliga ideal, som mer går ut på samarbete, idealitet och danande av en sund karaktär, än på en vetenskapligt understödd jakt på rekord och ekonomiskt oberoende. De menar att elitidrottens kraftiga dominans hotar idrottens själ. Breddidrottens mer uppbyggliga värderingar borde i stället, enligt dem, åter sättas i fokus.

Parallellt med att möjligheterna att tjäna stora pengar på idrottsutövande har ökat så har också motiven för att underkasta sig alltmer krävande träningsprogram stärkts. Träningsfysiologiska och medicinska landvinningar har ökat förståelsen för hur vår kropp fungerar och för hur vi kan bete oss för att påverka den i önskvärd riktning. Doping har därmed blivit den fråga som seglat upp på första plats på idrottsdebattörernas dagordning. Ständigt finner nya medel som förbättrar den fysiska prestationsförmågan vägen till de elitaktivas kroppar och titt som tätt blir avslöjanden om användande av otillåtna preparat massmedialt sprängstoff. Vanligtvis brukar reaktionerna på sådana avslöjanden vara kraftigt fördömande – doping anses kort och gott innebära fusk och måste därför bestraffas – men de finns också de som har en helt annan syn på problemet.

Claudio Marcello Tamburrini är en av dem som propagerat för ett frisläppande av doping inom elitidrotten (och endast inom den). Han anser att argumenten för ett dopingförbud inte är starka nog för att förbudet ska kunna försvaras. (Se "Elitidrott, fascisme og markedet"

Filosofisk tidskrift 2000 nr 1, 22-29

och "Tillåt doping inom elitidrotten".) I artikeln "Elitidrott, den dopade fascisten och marknaden" publicerad i denna tidskrift (nr 3/98) propagerar Tamburrini återigen för ett frisläppande av doping. Han förklarar också varför vi inte behöver ta avstånd från elitidrotten vare sig på grund av dess påstådda nationalistiska tendenser eller för att den skulle underblåsa ett förakt för svaghet.

I denna artikel vill jag i korthet klargöra hur synen på vad idrott bör vara och på vilka värderingar som bör styra den hänger samman med synen på doping. Jag vill också argumentera mot Tamburrinis åsikt att dopingen inom elitidrotten bör släppas fri.

En av många som hävdat att dagens kommersialiserade idrott är olämplig är författaren Ernst Brunner. Han menar att klassiska idrottsideal som fair play, idealitet och sund kamplust nu bleknar bort. Idrottens förmåga att leda till förbrödring och samförstånd över gränserna likaså. Enligt de gamla idealen skulle den fysiska träningen, enligt Brunner, gå hand i hand med ett danande av karaktären. Idrottandet skulle leda till eller förenas med en slags livsidé. Denna dimension har nu helt hamnat i skuggan av den individuella framgången. Idrotten har förlorat sin roll som förebild. Något är sjukt inom modern idrott, tycks Brunner mena, och det är den kommersiella marknaden som har alstrat denna sjukdom. I artikeln "Idealitet och elit" undrar han om idrott fortfarande är idrott.

De klassiska idealen kring vad idrott bör vara frontalkrockar ofta med den kommersiella situation som råder inom vissa delar av dagens elitinriktade idrottsvärld. De mest framstående idrottsmännen och idrottskvinnorna är heltidssatsande träningsmaskiner. De stora summor som sponsorer och i vissa fall nationer satsar, möjliggör en fortsatt utveckling av träningsmetoder och kosttillskott. Brunner har säkert rätt i att en stor del av glädjen går förlorad; pengarna gör att konkurrensen hårdnar och att segern blir viktigare än allt annat.

Publiken kräver ständigt förbättrade resultat, och ett tillåtande av doping skulle möjliggöra en bibehållen resultatutveckling. 1981 författade riksidrottsmötet formuleringen "Allt bruk av dopingmedel är oacceptabelt. Inget idrottsresultat är så värdefullt att bruk av dopingmedel kan försvaras" (studiehäftet *Ärlig kamp*). Helt klart håller inte alla idrottsutövare, lika litet som alla filosofer, i dagsläget med om detta.

Tamburrini vänder på den argumentationsstek som Brunner och

hans gelikar satt på plattan och hävdar att kapitalismen har goda effekter på elitidrotten. Kommersialiseringen utgör enligt Tamburrini en barriär mot politisk manipulation och möjliggör en exponering som medför att socialt avvikande personer kan bli sociala förebilder. Kort sagt så motverkar kapitalismen alltså idrottens nationalistiska och fascistiska tendenser. Vad gäller dopingproblemet så är de antidopingargument som hittills framkommit, enligt Tamburrini, otillräckliga för att ett dopingförbud ska kunna försvaras.

De vanligaste argumenten mot doping är tre till antalet. Jag kallar dem för hälsoargumentet, rättviseargumentet och naturlighetsargumentet. Martin Johansson skriver att doping är ett hot mot de inomidrottsliga värdena eftersom den upplöser den idrottsliga idealsituation i vilken "en normal mänsklig varelse tävlar mot en annan under rättvisa förhållanden. Ett tävlande som heller inte sker på bekostnad av de tävlandes hälsa" (*Idrotten, dopingen och moralen*, s 77).

Tamburrini påpekar att alla dessa argument mot doping är problematiska. Hälsoargumentet kan verka rimligt sett utifrån de klassiska idealens perspektiv, men vad händer när allt fler, med stora ekonomiska belöningar för ögonen, blir villiga att riskera sitt eget välbefinnande. Bör vi tvinga människor att avstå från att frivilligt riskera sin hälsa? Tamburrini skriver, bland annat i "Elitidrott, den dopade fascisten och marknaden" (s 27), att detta skulle innebära orättmätig paternalism. Ett argument mot Tamburrini skulle här kunna vara att paternalismbegreppet inte kan tillämpas fullt ut när det gäller dopingförbudets vara eller icke-vara. All idrott bygger ju på frivillighet. Det paternalistiska "tvånget" att inte dopa sig gäller bara för den som frivilligt väljer att delta i idrottstävlingar.

Rättviseargumentet syftar till att garantera att tävlingen sker på lika villkor. All tävlingsverksamhet är reglerad för att garantera detta. Om vissa deltagare är dopade och andra inte föreligger en uppenbar orättvisa, men om doping tillåts har alla lika stora möjligheter att dopa sig, om man bortser från det faktum att deltagarnas resurser kommer att skilja sig åt, något som de i allra högsta grad gör på en mängd sätt redan idag. Detta argument är därför, förutsatt att vi inte har någonting emot att ytterligare öka skillnaderna mellan de tävlandes materiella (eller medicinska) förutsättningar, verkningslöst som försvar mot dem som vill tillåta doping.

Tamburrini pekar i "Elitidrott, den dopade fascisten och marknaden"

(s 31–32) på att sponsorkontrakt väsentligt ökar skillnaderna mellan de tävlandes resurser och lägger därför fram ett förslag om selektiv doping för att utjämna dessa skillnader. Han förkastar dock denna väg då den dels skulle bli för kostsam, dels minska åskådarens möjlighet till "transparens" (dvs möjlihet att se om någon atlet har tillgång till vissa fördelar). Tamburrini avfärdar den naturligaste vägen att nå större likhet i resursfördelning, nämligen den väg som stavas reglerad sponsring. För den inte helt genomkommersialiserade idrottskonsumenten, som inte tycker att de stora pengarna tillför idrotten mer än de förstör, ter sig nog denna väg mer sympatisk.

Tamburrini har en poäng i att om dopingen släpptes fri så skulle alla få samma chans att dopa sig. Förmågan att dölja sin dopinganvändning skulle då inte bli avgörande för resultattabellernas utseende, något som i allra högsta grad är fallet för närvarande. Om doping tilläts skulle den bäste vinna, menar Tamburrini. Hans Chrunak replikerar i artikeln "Så sjukt att det inte är sant" att ett tillåtande av doping inte skulle göra att de bästa idrottarna, utan de som hade tillgång till de bästa dopingmedlen, skulle vinna. Chrunak har också han en poäng i det han säger. Den övergripande frågan är: Vad vi vill att tävlingen ska mäta? (Jag återkommer till detta.)

Atleter tävlar alltså redan idag på mycket olika villkor till följd av faktorer som vi inte kan rå över, men rättviseargumentet urholkas också av det obestridliga faktum att vad som anses vara rättvist ständigt förändras. På 70-talet debatterades i *Svensk Idrott* om en salttablett som det engelska fotbollslandslaget hade med sig till VM i Mexiko innebar en orättmätig fördel, då de andra lagen inte hade tillgång till denna tablett (Johansson s 84). Idag har denna debatt nästan fått ett löjets skimmer över sig. Knappast någon skulle idag, efter den explosionsartade utvecklingen av träningsmetoder, kosttillskott och material, bry sig om den eventuella orättvisa som en salttablett medför.

Svenska Riksidrottsförbundet skrev 1984 i studiehäftet *Ärlig Kamp* att: "Doping innebär att idrottsutövaren försöker höja sin prestationsförmåga på ett konstlat sätt". Problemet blir naturligtvis att definiera vad som är konstlat och vad som är naturligt, särskilt som utvecklingen gör att definitionen, precis som i rättvisediskussionen, tenderar att förändras över tid. Åsikterna kring vad som är naturligt/rättvist i idrottens värld genomgår nämligen en fortlöpande revidering. I tidiga dopingdefinitioner ansågs exempelvis psykisk påverkan vara en form

av doping. Idag anses idrottspsykologi vara en naturlig och viktig länk i den kedja av faktorer som bidrar till en förbättrad prestation.

Brunner förfasar sig över det onaturliga i biomekaniska testmetoder, höghöjdshus och näringssupplement. Ingmar Persson noterar i artikeln "Hur hemsk är elitidrotten?" att den mänskliga civilisationens utveckling är just "en utveckling bort från naturtillståndet" (s 25). Det område som innesluter accepterat naturliga träningsmetoder utvidgas alltså i så fall i takt med vår civilisations utveckling.

Många idrottsdebattörer ser någon slags uppdelning av idrotten i två världar. En kommersiell och en ideell, en för professionella och en för amatörer. Kanske är det så att idrotten inte har en själ utan två. Vissa, bland dem Tamburrini, menar att doping bör vara tillåten inom elitsfären, men inte inom amatörernas dito. Han säger att man i elitsammanhang efter ett frisläppande skulle kunna upprätthålla en medicinsk kontroll, vilket skulle öka kunskaperna om doping (bl a i "Elitidrott, den dopade fascisten och marknaden", s 28) . Dessa kunskaper skulle dock knappast leda till en större försiktighet utan snarare till ett större risktagande. Jag tror dessutom, och detta är än viktigare, att en strikt uppdelning av idrotten i två världar är omöjlig. Speciellt med tanke på att elitidrotten hela tiden påverkar och inspirerar ungdomar och motionärer. Det finns inga vattentäta skott mellan elit- och motionsidrott. Ett tillåtande av doping inom elitidrotten skulle med stor sannolikhet medföra att dopingen blev mer utbredd också bland idrottsutövare som inte tillhör de elitaktivas skara. Detta skulle orsaka stora skador på samhället. Av denna anledning skulle jag vilja säga att hälsoargumentet har kvar en del av sin kraft.

Tamburrini skriver att det är föräldrarna som bör vara de främsta sociala förebilderna för barn och ungdomar ("Elitidrott, den dopade fascisten och marknaden", s 28), och så kanske det också är i en perfekt värld, men för den skull behöver vi inte blunda för att det också finns andra förebilder. Vidare skriver Tamburrini att ingen dopingmotståndare har föreslagit att föräldrar ska förbjudas att röka eller att idrottsmän ska förbjudas att dricka offentligt. Det finns emellertid en avgörande skillnad mellan dessa fall och den påverkan som idrottsmännens och idrottskvinnornas användande av prestationshöjande preparat skulle ha på barn och ungdomar. Elitidrottarens storhet har sitt ursprung i hans/hennes höga prestationsnivå. Det är den beundraren eftersträvar och ser upp till. Doping är en väg till presta-

tionsförbättring och utgör därmed en essentiell faktor i efterliknandet av den sociala förebilden. Alkoholkonsumtionen har däremot lika liten relevans för idrottsmannens goda resultat som eventuell rökning har för vem som är ens förälder.

Tamburrini argumenterar för ett tillåtande av doping och visar på antidopingargumentens brister. Han tycker att förbudet innebär orättmätig paternalism. Han går inte med på att ett tillåtande av doping skulle tvinga även den som egentligen inte vill dopa sig att ta prestationshöjande droger. Valet är enligt honom alltid fritt i sådana situationer och jag håller med honom i detta. Däremot håller jag inte med om att den idrottsman som vid ett frisläppande av doping väljer att inte delta i dopingkarusellen trots detta val inte skulle ha några problem med att klara av att försörja sig på sin idrott ("Elitidrott, den dopade fascisten och marknaden", s 29). Inom de idrottsgrenar där det finns pengar att hämta är konkurrensen stenhård. Dessutom styr marknadskrafterna fördelningen så att den allra största delen av pengarna går till de allra främsta.

I uppsatsen "Good Competition and Drug-Enhanced Performance" för Robert L Simon fram något som kan beskrivas som en intressant variant på naturlighetsargumentet. Den avgörande frågan hos Simon är vad vi vill att tävlingen ska mäta. Vilka faktorer ska vara relevanta för hur resultattabellerna ska se ut? Förklaringen till varför doping bör vara otillåten är enligt Simon att tävlingen ska vara ett test av personer, inte designade robotar. Om doping tillåts blir tävlingsdeltagarna inte personer utan tävlande kroppar. Och det är personer vi vill se tävla, inte robotar (som teoretiskt sett skulle kunna springa hur fort som helst, hoppa hur högt som helst, kasta hur långt som helst...).

Simon anser att kroppens förmåga att tillgodogöra sig prestationshöjande medel inte bör vara en relevant egenskap i tävlingssammanhang. Den förmågan är en "external factor" som inte kan hänföras till den tävlandes person. Det kan däremot andra genetiska olikheter. Den yttre påverkan som hård träning medför är relevant då den visar utövarens förmåga att tillvarata sin givna förmåga. Träningsmängden och effektiviteten blir medel att mäta idrottsmannens motivation och medfödda förmåga att tillgodogöra sig träning, något som helt klart bör vara relevant vid tävling. Genetiska faktorer som muskelmassa och syreupptagningsförmåga är relevanta eftersom det är just sådana faktorer (bland annat) som tävlingen är avsedd att mäta.

Det är emellertid möjligt att inta en annan hållning än Simon och påstå att kroppens tillgodogörande av prestationshöjande medel hör till vår person och att därför också denna faktor är relevant, eller att viljan/modet att riskera sin hälsa hör till den tävlandes person. I stället för problemet med att avgöra vad som är naturligt står Simon inför problemet att avgöra vad som hör till den tävlandes person.

John M Hoberman framför i "Sport and the Technological Image of Man" tankar som liknar Simons. Han frågar sig om idrottsmedicinsk verksamhet bör vara human eller enbart funktionell. Det är enligt honom inte rätt att betrakta människokroppen som en maskin vars prestationsförmåga inte har någon övre gräns (jfr naturlighetsargumentet).

Simons och Hobermans tankar är naturligtvis möjliga att ifrågasätta, men de ger utan tvivel en viss ökad kraft åt naturlighetsargumentet. Personligen anser jag att de argument som jag framfört till försvar för ett dopingförbud är tillräckliga, även om de inte kan betraktas som avgörande. Speciellt vill jag betona den negativa effekt ett tillåtande av doping inom elitidrotten på sikt skulle få bland de många idrottsmän och idrottskvinnor (bland dem många ungdomar) som inte tillhör de elitaktivas skara, men som även de vill förbättra sina prestationer. Jag hoppas att idrotten kommer att behålla en hård kärna med de ideal som Brunner förespråkar, men jag inser att en genomgripande förändring av elitidrottens utseende kräver en förändring av hela vårt västerländska samhälle.

I slutet av "Elitidrott, den dopade fascisten och marknaden" (s 32) skriver Tamburrini att ytterligare ett argument för att tillåta doping inom elitidrotten är att publiken vill se en kontinuerlig höjning av resultatnivåerna. Detta sätt att argumentera ser jag som marknadsanpassat på gränsen till cyniskt. Jag tvivlar dessutom på att summan av publikens lustkänslor i det långa loppet blir högre av att de tävlande är dopade än den skulle bli om de inte var det, låt vara att resultatnivåerna i det senare fallet blir något lägre.

Debatten kring dopingfrågor är viktig och bör hållas vid liv. På senare tid har också dopingens allra mest negativa effekter börjat uppmärksammas. Dagens Nyheter har i artikeln "Minst 100 liv har krävts" och i en artikelserie våren -98, berättat om elitidrottsmän som till följd av dopingmissbruk och tablettberoende gått en alltför tidig död till mötes.

Jag tror att vi kan nå ökade kunskaper om dopingens effekter även med ett bibehållet dopingförbud. Jag tror också att vi både kan bli bättre på att begränsa dopingens spridning och på att upptäcka missbruk av otillåtna medel. I filosofiska sammanhang får vi emellertid nöja oss med att akta oss för att alltför lättvindigt avfärda argumenten mot doping.

Litteratur

BRUNNER, ERNST, "Idealitet och elit", *Är idrotten fri?*, Norstedts förlag (1995).

HOBERMAN, JOHN M, "Sport and the Technological Image of Man", Morgan/Meier (ed), *Philosophic Inquiry in Sport*, Human Kinetics Publishers (1988).

JOHANSSON, MARTIN, *Idrotten, dopingen och moralen*, Umeå universitet, Pedagogiska institutionen (1991).

PERSSON, INGMAR, "Hur hemsk är elitidrotten?", *Filosofisk tidskrift* nr 2/97.

SIMON, ROBERT L, "Good Competition and Drug Enhanced Performance", Morgan/Meier (ed), *Philosophic Inquiry in Sport*, Human Kinetics Publishers (1988).

SJÖSTRAND, ANDERS, "Så sjukt att det inte är sant", DN 12 jan 1998.

STEINVALL, ANDERS, "Minst 100 liv har krävts", DN 23 sept 1998.

TAMBURRINI, CLAUDIO MARCELLO, "Elitidrett, fascisme og markedet", *Toppidrettens pris*, Universitetsförlaget (1998).

TAMBURRINI, CLAUDIO MARCELLO, "Elitidrott, den dopade fascisten och marknaden", *Filosofisk tidskrift* nr 3/98.

TAMBURRINI, CLAUDIO MARCELLO, "Tillåt doping inom elitidrotten", DN 11 jan 1998.

Ärlig kamp, studiehäfte mot doping, Sveriges Riksidrottsförbund, 1984.